

СПЕЦИФИЧНОСТ СЕМАНТИЧКОГ ИЗРАЗА КОД ГЛУВИХ И НАГЛУВИХ УЧЕНИКА*

Надежда Димић, Маријета Мандарић, Љубица Исаковић

Универзитет у Београду,
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Оштећење слуха изазива бројне последице, од којих је најизразитија неправилно развијен говор. Поред утицаја на развој говора и језика, оштећење слуха негативно утиче и на развој мишљења. У условима оштећеног слуха оштећено је формирање одређених менталних функција као што су представе, памћење, појмовно мишљење. Стога је код глуве и наглуве деце значајно оштећено усвајање нових речи и њихово адекватно повезивање са значењем, као и разумевање значењских односа међу речима.

Општи циљ спроведеног истраживања био је да се испита специфичност семантичког израза код глувих и наглувих ученика основношколског узраста. Поседни циљеви су били да се испита повезаност између узраста ученика, степена оштећења слуха, оцене из српског језика, пола ученика и специфичности семантичког израза глувих и наглувих ученика основношколског узраста.

Узорак истраживања су чинила 34 глува и наглува ученика узраста од IV до VIII разреда који похађају Основну школу за оштећене слухом-наглуве „Стефан Дечански“ у Београду. Као инструменти истраживања коришћен је Семантички тест (С. Владисављевић).

Добијени резултати показали су да глуви и наглуви ученици имају проблеме у разумевању и употреби одређених категорија речи као што су хомоними, антоними, синоними и метоними. Када су у питању хомоними ученици најчешће познају само једно значење и то конкретно. Када су у питању антоними ученици често не знају одговарајућу именицу супротног значења

* Овај рад је део истраживања које се изводи у оквиру пројекта који се реализује под покровитељством Министарства за науку и технологију Републике Србије под називом „Утицај кохлеарне имплантације на едукацију глувих и наглувих особа“ БР. 179055

иа се служе одговарајућим придевима или глаголима. Ученици су показали најслабији удео приликом исцртавања познавања синонима. Када су у утицају метоними ученици познају пренесена значења за оне речи уз које се често везују одређене стереотипне особине. Утврђено је да постоји делимичан утицај узраста ученика, сачењена оштећења слуха и удео из српског језика на семантички израз глувих и наглувих ученика основношколског узраста. Утицај пола ученика на семантички израз није утврђен.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: глуви и наглуви ученици, семантички израз, хомоними, антоними, синоними, метоними

УВОД

Чуло слуха је од изузетног значаја за савременог човека. Оштећење слуха изазива бројне последице, од којих је најизразитија нарушен развој говора и језика. Услед немогућности правилног перцепирања акустичких утисака из спољашње средине деца оштећеног слуха имају смањене способности имитирања говора околине, услед чега се јављају проблеми у развоју говора и комуникацији, у интелектуалном развоју и понашању, у могућности стицања нових знања (Димић, 2002).

Поред утицаја на развој говора и језика, оштећење слуха негативно утиче и на развој мишљења. Према Остојић (2004) код глуве и наглуве деце услед оштећеног слуха и неразвијеног говора мишљење се формира на специфичан начин који се разликује од начина на који се формира код деце која чују. Радоман (2003) истиче да се у условима оштећеног слуха отежано формирају одређене менталне функције као што су представе, памћење, појмовно мишљење.

Код глуве и наглуве деце значајно је отежано усвајање нових речи и њихово адекватно повезивање са значењем. Код детета које чује у исто време се стварају визуелне и акустичке слике предмета и оне се међусобно лако повезују. Код глуве и наглуве деце појам о свету око себе се формира само на основу визуелних слика, што има негативан утицај на формирање њиховог вокабулара (Димић, Исаковић, 2006).

Услед отежаног усвајања речи, речник глуве и наглуве деце се формира на специфичан начин. Речи које деца оштећеног слуха перципирају често су нејасне и због тога не могу бити схваћене. Уколико значење речи није схваћено, она се не може ни активно употребити (Ђоковић, 2004).

Усвајање значења речи почиње врло рано. Између другог и четвртог месеца одојчад реагује на значења различитих тонова гласа. Око шестог месеца почињу да везују различите исказе са одговарајућим ситуаци-

јама. У то време препознају и неке појединачне речи као што су имена чланова породице и речи попут „не“. Пред крај прве године већина деце разуме неколико речи. Од тренутка изговарања прве речи почиње равномерно лексички развој у разумевању и у произвођењу говора. Ипак, за разлику од фонологије и граматике чији се развој завршава у периоду када деца уђу у тинејџерске године, развој семантике се наставља и траје читавог живота. Увек се јављају нове речи које треба научити и нови светови значења које треба истражити (Кристал, 1996).

Деца не уче речи са њиховим готовим значењем, већ током развоја сами постепено откривају шта она значе. У том процесу често праве грешке. Према Кристал (1996) три најчешћа типа грешака који се јављају током друге и треће године су следеће:

1. Хиперекстензија – Настаје када дете проширује значење речи примењујући је за означавање других објеката који деле одређено обележје са објектом на који се реч заиста односи. Тако нпр. реч „пас“ користе и за означавање других животиња или реч „месец“ за означавање свих округлих предмета.
2. Хипоекстензија – Настаје када дете одређену реч употребљава у ужем значењу од значења које та реч има у језику. Тако реч „пас“ дете користи само за означавање породичног пса или реч ципела само да означи своје личне ципеле.
3. Распарење – Настаје када дете користи реч на потпуно погрешан начин, при том није јасно како је дошло до погрешне асоцијације. Нпр. дете каже трактор уместо телефон.

Поред тога што речи имају појединачна значења, она и међусобно стоје у разним значењским односима. Најважнији значењски односи према Бугарском (1995) су:

1. хомонимија – појава постојања речи истих по гласовном склопу, често истих и у писању, а различитог значења. Такве речи се зову хомоними;
2. синонимија – појава постојања речи истог значења а различитог облика. Такве речи се зову синоними;
3. антонимија – појава постојања речи супротних значења. Такве речи се зову антоними;
4. хипонимија – појава сврставања речи у хијерархијски устројене значењске класе са надређеним члановима (хиперонимима) и подређеним члановима (хипонимима).

Једна реч може да има основно и пренесено значење. Пренесено значење настаје када реч одређеног конкретног значења добије секундарно значење путем метафоричног преноса који се одвија у разним

правцима али тако да веза са основним значењем остане видљива. Уколико се ради о преноси по блиској појмовној вези тада говоримо о појава која се назива метонимија (Бугарски, 1995).

Глува и наглува деца немају способност синтетизирања (анализа доминира над синтезом), као ни сортирања и груписања речи према одређеном значењу. Они сваку реч уче изоловано, што је условљено доминацијом визуелног фактора. Савић (1984) наводи да глуви остају на „првом сигналном систему“ по Павлову и да код њих реч не постаје „сигнал сигнала“.

Значењски односи међу речима код глувих и наглувих ученика

Глува и наглува деца имају потешкоће да повежу речи са њиховим значењем тј. да усвоје основно значење речи, а још веће потешкоће имају када се ради о разумевању значењских односа међу речима.

Ниво развијености одређених категорија речи као што су хомоними, синоними, антоними и метоними указује на то који облик мишљења се појавио код детета или се није појавио и да ли је дете способно да се приближи правом значењу преко сродних речи. Развијеност наведених категорија речи показује колики је опсег језичких асоцијација детета (Костић, Владисављевић, Поповић, 1983). Савић (1984) истиче да богатство језичких асоцијација ствара могућност за превазилажење језичких недостатака и заостајања.

Семантички развој код глувих и наглувих ученика су испитивале Папић и Илић (према Савић, 1984) уз помоћ Семантичког теста С. Владисављевић. Испитивале су познавање хомонима, антонима, синонима и метонима. Резултати су показали да су хомоними најразвијенија категорија речи код глуве и наглуве деце. Ипак показало се да глува деца углавном познају конкретно значење хомонима док апстрактно не знају, тако су нпр. за реч „сто“ често наводили конкретно значење - предмет, а ретко и апстрактно значење – број. Антоними су ученицима били разумљиви, али и ту су резултати били бољи за конкретне речи. Синонимне речи су за децу биле најтеже, највероватније зато што су изоловано научене тј. дете није научило да се дати појам може и на другачији начин исказати. Метоними су били најтежи за децу јер су засићени апстрактним значењем, деца су најчешће наводила само њихове спољашње карактеристике, нпр. злато су схватили као сјај а не као вредност.

Ковачевић Гавриловић (2002) је испитивала ниво развијености антонима код глуве и наглуве деце предшколског узраста и деце која чу-

ју истог узраста, уз помоћ субтеста - антоними Семантичког теста С. Владисављевић. Утврђено је да глува и наглува деца значајно заостају у нивоу развијености антонима у поређењу са вршњацима који чују. Обе групе испитаника су биле најуспешније у случајевима када су антоними биле именице познате из свакодневног живота као што су: дан, јутро, мушкарац. С друге стране појам сетва био је непознат и једној и другој групи испитаника.

Isaković и Kovačević (2009) истичу да су неадекватни резултати глувих и наглувих ученика у оквиру семантичких тестова узроковани оскудним језичким сазнањем, конкретношћу и неразвијеним језичким асоцијацијама. У истраживањима се добија велики број неадекватних одговора специфичних за глуву и наглуву децу. Када се посматра развијеност појединих категорија језичког мишљења, добијени резултати указују на то да се најбоље развијају асоцијације поларитета, тј. антонима и то преко оних речи за које не постоји другачији избор, које су одраз конкретних појмова, нпр. мушкарац-жена, дан-ноћ, јутро-вече, улаз-излаз. За речи које означавају апстракцију, нпр. живот-смрт, здравље-болест, срећа-туга деца често немају праву реч за одговор, већ је траже у придевима, глаголима и другим описним речима које немају апстрактно значење. Након антонима, развија се способност изналажења већег броја значења унутар једне речи, речи хомонима, која се карактерише истоветном фонетско-фонемском структуром. Посебан проблем у оквиру ове категорије речи представљале су речи: кош, који ученици најчешће повезују са појмом кошарка; затим реч суд-казна, развод муж-жена, иде затвор и појам брана-одбрана, брани, болестан (уочено је неразумевање значења те подстицајне речи). За речи синониме, услед неразвијеног активног речника, глува и наглува деца веома тешко налазе другачији назив за понуђену реч. Често и оно што кажу није прави синоним, већ су то речи које имају нешто заједничко са подстицајном речи. Због конкретног начина мишљења глуви и наглуви ученици почињу да набрају различите речи, које чине садржај задатог појма, конкретизују га (соба-дневна соба, спаваћа соба, библиотека; мета-метак, црно, круг-у оквиру знаковног језика; истраживач-човек тражи нађе, човек тражи нешто-у оквиру знаковног језика) уместо да пружи сасвим другачију реч која у суштини значи исто што и реч подстицај. Такође, лошије резултате остварене у оквиру ове категорије речи аутори повезују и са карактеристикама знаковног језика који је сиромашан и који обилује синонимима (исти знак често се употребљава за више различитих појмова), па лошија развијеност знаковног језика у овој категорији речи узрокује и лошији говорно-појмовни статус ученика).

Isaković, Dimić и Polovina (2011) су испитивале степен усвојености метонима у оквиру говорног и знаковног израза. Дошле су до закључка да метоними представљају тешкоћу јер глува деца основношколског узраста још увек немају довољно развијен овај облик језичког мишљења. Међутим, уочено је да глуви ученици боље разумеју пренесено значење оних речи (појмова) са којима се свакодневно у школском раду сусрећу. То се односи на конкретне појмове, тј. карактеристике животиња (пуж, змија, лисица, зец-на којима се ради од најранијег, предшколског узраста, кроз прве песмице, бајке, басне...). Дошле су до закључка да се са узрастом говорни и знаковни вид изражавања међусобно изједначавају и подједнако успешно користе. Можемо рећи да боља развијеност знаковног језика утиче на боља постигнућа глувих ученика у оквиру говорног облика изражавања.

Dimić и Isaković (2008) су испитивале степен усвојености антони-ма задатих именица, глагола, придева и прилога. Приликом решавања наведених захтева код глувих и наглувих ученика млађег узраста уочен је већи број задатака без одговора, Тај вид одговора се сматра најнеразвијенијим и најчешће се јавља код испитаника чији је говор тек у раз-витку, наводе аутори. Број изостављених одговора значајно се смањује на старијим узрастима. Познавање антони-ма именица је представљало највећи проблем. Појавило се мноштво карактеристичних одговора, ко-ји су се понављали из разреда у разред (младост – није младост, стари; жалост – весело, смешно; љубав – није љубав, развод). При навођењу супротног значења глагола уочени су одговори: заборавити – сетио се, знати; доћи- довиђења, бежи; волети – није волим). Најчешћи одговор на задати придев велики је низак, појавио се и одговор - добар, док су на прилог раније ученици одговарали – после подне, увече.

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД

Општи циљ спроведеног истраживања био је да се испита специфич-ност семантичког израза код глувих и наглувих ученика основношкол-ског узраста.

Посебни циљеви су били да се испита повезаност између узраста ученика, степена оштећења слуха, оцене из српског језика, пола уче-ника и специфичности семантичког израза глувих и наглувих ученика основношколског узраста.

Узорак

Узорак истраживања су чинила 34 глува и наглува ученика од IV до VIII разреда који похађају Основну школу за оштећене слухом-наглуве „Стефан Дечански” у Београду.

Према узрасту у узорку је било 6 ученика IV разреда, 7 ученика V разреда, 5 ученика VI разреда, 6 ученика VII разреда и 10 ученика VIII разреда.

Када је у питању степен оштећења слуха, према класификацији Светске здравствене организације, у узорку је био 1 ученик са благим оштећењем слуха (26-40 dB), 2 ученика са умерено тешким оштећењем слуха (56-70 dB), 14 ученика са тешким оштећењем слуха (71-90 dB) и 9 ученика са веома тешким оштећењем слуха (преко 90 dB).

Према успеху из српског језика било је 13 ученика са оценом пет, 10 ученика са оценом четири, 8 ученика са оценом три и 3 ученика са оценом два.

Према полу било је 16 ученика мушког пола и 18 ученика женског пола.

Инструменти

Као инструмент истраживања коришћен је семантички тест (С. Владисављевић). Семантички тест се састоји од четири категорије речи помоћу којих се испитује познавање њиховог значења и активне употребе. Те категорије су: хомоними, антоними, синоними и метоними. Свака категорија речи садржи по десет именица које представљају подстицајне речи за откривање различитих значења или изналажење одговарајућих речи.

Тест се оцењује тако што се позитивни одговори обрађују квантитативно и квалитативно, док негативни одговори не улазе у скор. Сваки позитиван одговор вреднује се једним поеном, а сваки позитиван додатни одговор се бележи у загради као додатни број поена зависно од броја откривених значења или изналажених речи. Једино код антонима нема додатних поена јер се очекује само један прави одговор на сваку од десет подстицајних речи. Резултати се сабирају за сваку категорију посебно, а затим се сабирају резултати све четири категорије како би се добио укупан скор. С обзиром да тест има четрдесет подстицајних речи, из оствареног резултата се може видети на колико подстицајних речи је дете одговорило (први број), колико нових значења или речи је открило (број у загради) и колики је укупни скор на тесту (збир претходна два броја).

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Табела 1 – Успех ученика на Семантичком тесту

ХОМОНИМИ		АНТОНИМИ	
1) суд	0,26 (0,09)	1) живот	0,49
2) сто	1 (0,76)	2) здравље	0,65
3) кош	0,74 (0,03)	3) срећа	0,62
4) пол	0,76 (0,06)	4) улаз	0,68
5) време	0,97 (0,5)	5) дан	0,93
6) брана	0	6) јутро	0,62
7) политика	0,32 (0,06)	7) младост	0,84
8) борба	0,53	8) мушкарац	0,85
9) нада	0,59 (0,12)	9) сетва	0
10) земља	0,94 (0,26)	10) љубав	0,28
укупно	6,12 (1,88)	укупно	5,94
СИНОНИМИ		МЕТОНИМИ	
1) врт	0,41	1) пуж	0,97
2) соба	0	2) злато	0,03
3) дом	0,97	3) змија	0,94
4) мета	0	4) срна	0,09 (0,03)
5) сат	0,53	5) цвет	0,82
6) ђак	0,76	6) кап	0,74
7) истраживач	0,01	7) вашар	0,06
8) пут	0,76	8) лисица	0,47 (0,03)
9) дивота	0,15	9) стена	0,5
10) снага	0,44 (0,03)	10) зец	0,97 (0,06)
укупно	4,04 (0,03)	укупно	5,59 (0,12)

У табели 1 приказан је успех ученика на Семантичком тесту. Ученици су били најуспешнији на првом задатку - испитивање познавања хомонима (просек 6,12 – 1,88 указује на то да су ученици у просеку навели једно значење за 6,12 од 10 подстицајних речи и да су навели додатно значење за 1,88 подстицајних речи); затим на другом задатку – испитивање познавања антонима (ученици су у просеку навели антониме за 5,94 од 10 подстицајних речи); па на четвртом задатку - испитивање познавања метонима (просек 5,59 - 0,12 указује на то да су ученици у просеку навели по једно пренесено значење за 5,59 од 10 подстицајних

речи и да су навели додатно пренесено значење за 0,12 подстицајних речи); а најмање су били успешни на *трећем задатку* – *испитување познавања синонима* (просек 4,04 - 0,03 указује на то да су ученици у просеку навели по један синоним за 4,06 од 10 подстицајних речи и да су навели додатни синоним за 0,13 подстицајних речи).

На првом задатку, испитивање познавања хомонима, ученици су били најуспешнији приликом откривања значења речи „сто», а најмање успешни приликом откривања значења речи „брана» (ниједан ученик није навео значење ове речи). На овом задатку ученици су најчешће наводили следећа значења речи: за подстицајну реч „суд» неколико ученика су навели значење чинија или су покушали да објасне значење суда као установе; за „сто» наводили су значења предмет и број; за „кош» – предмет који се користи у кошарци; за пол – мушки, женски, мали број ученика је навео северни, јужни; за „време» – наводили су временске прилике, а мањи број ученика време у значењу протока времена; за „политика» – наводили су новине, неколико ученика покушало је да објасни значење политике као професије; за „борба» наводили су значење туча; за „нада» – женско име, неколико ученика је навело значење надати се; за „земља» наводили су значења тло, планета, а неколико ученика и значење држава.

На другом задатку, испитивање познавања антонима, ученици су били најуспешнији приликом навођења антонима за реч „дан», а најмање успешни приликом навођења антонима за реч „сетва» (ниједан ученик није навео тачан антоним за наведену подстицајну реч). На овом задатку ученици су најчешће наводили тачне одговоре за подстицајне речи „дан», „младост», „мушкарац», „улаз», док су за подстицајне речи „јутро», „срећа», „здравље», „живот» и „љубав» често наводили делимично тачне одговоре - уместо одговарајућих именица наводили су одговарајуће придеве или глаголе.

На трећем задатку, испитивање познавања синонима, ученици су били најуспешнији приликом навођења синонима за реч „дом», а најмање успешни приликом навођења синонима за речи „соба» и „мета» (ниједан ученик није навео синониме за наведене подстицајне речи). На овом задатку ученици су најчешће наводили следеће одговоре: врт – башта; дом – кућа; сат – час; ђак – ученик; пут – улица; снага – јак (јачина). За подстицајну реч „снага» неки ученици су навели два синонима.

На четвртном задатку, испитивање познавања метонима, ученици су били најуспешнији приликом навођења пренесеног значења за реч „зец» и „пуж», а најмање успешни приликом навођења пренесеног значења за реч „злато». На овом задатку ученици су најчешће наводили следећа пренесена значења: за подстицајну реч „пуж» – спор; за „змија» – опа-

сна; за „срна“ – неколико ученика је навело нежна или плашљива; за „цвет“ – леп, за „кап“ – мало; за „лисица“ – лукава; за „стена“ – тврда или чврста; за „зец“ – брз. За подстицајне речи „срна“ „лисица“ и „зец“ неки ученици су навели по два пренесена значења.

Табела 2 – Успех ученика према узрасту

узраст	АС	СД	број испитаника
IV разред	20,25	6,9	6
V разред	19,79	6,56	7
VI разред	23,5	5,52	5
VII разред	28,75	6,92	6
VIII разред	25,65	8,02	10
Статистички значајни резултати поређења путем т-теста: ac2 : ac4 => t=-2,40 (p=0,04) df=11			

У табели 2 приказан је успех ученика различитог узраста на Семантичком тесту, као и резултати статистичког теста за утврђивање статистичке значајности разлика између група. Статистички значајна разлика на нивоу $p=0,04$ уочена је приликом поређења резултата ученика V разреда и ученика VII разреда. Према оствареним просечним резултатима, најбољи успех су показали ученици VII разреда, затим ученици VIII разреда, слабији успех су показали ученици VI разреда, па ученици IV разреда, а најслабији успех су показали ученици V разреда.

Табела 3 – Успех ученика према степеном оштећења слуха

степен оштећења слуха	АС	СД	број испитаника
благо	37,5	0	1
умерено тешко	27,5	7,78	2
тешко	23,36	5,7	14
веома тешко	23,61	6,61	9
Статистички значајни резултати поређења путем т-теста: ac1 : ac3 => t=2,40 (p=0,03) df=13			

У табели 3 приказан је успех ученика различитог степена оштећења слуха на Семантичком тесту, као и резултати статистичког теста за утврђивање статистичке значајности разлика између група. Статистички значајна разлика на нивоу $p=0,03$ уочена је приликом поређења резул-

тата ученика са благим оштећењем слуха и ученика са тешким оштећењем слуха. Према оствареним просечним резултатима, најбољи успех је показао ученик са благим оштећењем слуха, затим ученици са умерено тешким оштећењем слуха, па ученици са веома тешким оштећењем слуха, а најслабији успех су показали ученици са тешким оштећењем слуха.

Табела 4 – Успех ученика према успеху из српског језика

успех из српског језика	АС	СД	број испитаника
оцена 5	27,08	7,31	13
оцена 4	23,9	7,2	10
оцена 3	20,25	6,08	8
оцена 2	17,83	6,83	3
Статистички значајни резултати поређења путем т-теста: ac1 : ac3 => t=2,21 (p=0,04) df=19			

У табели 4 приказан је успех ученика према успеху из српског језика на Семантичком тесту, као и резултати статистичког теста за утврђивање статистичке значајности разлика између група. Статистички значајна разлика на нивоу $p=0,04$ уочена је приликом поређења резултата ученика са оценом 5 из српског језика и ученика са оценом 3 из српског језика. Према оствареним просечним резултатима, најбољи успех су показали ученици са оценом 5 из српског језика, затим ученици са оценом 4 из српског језика, па ученици са оценом 3 из српског језика, а најслабији успех су показали ученици са оценом 2 из српског језика.

Табела 5 – Успех ученика према полу

пол	АС	СД	број испитаника
мушки пол	24,8	7,17	16
женски пол	22,8	7,67	18
Статистички значајни резултати поређења путем т-теста разлика није статистички значајна.			

У табели 5 приказан је успех ученика различитог пола на Семантичком тесту, као и резултат статистичког теста за утврђивање статистичке значајности разлика између група. Ученици мушког пола су постигли нешто бољи просечни резултат у односу на ученике женског пола, али статистичком анализом није утврђено постојање статистички значајне разлике.

ЗАКЉУЧАК

Резултати остварени на Семантичком тесту показали су да глуви и наглуви ученици имају проблема у разумевању и употреби појединих категорија речи као што су: хомоними, антоними, синоними и метоними. Ученици су били најуспешнији на првом задатку - испитивање познавања хомонима (просек 6,12 – 1,88); затим на другом задатку – испитивање познавања антонима (просек 5,94); па на четвртом задатку - испитивање познавања метонима (просек 5,59 - 0,12); а најмање су били успешни на трећем задатку – испитивање познавања синонима (просек 4,04 - 0,03).

Када су у питању хомоними ученици најчешће наводе само једно значење и то конкретно с обзиром да хомоними често имају једно конкретно и једно апстрактно значење. На овом задатку, ученици су били најуспешнији приликом откривања значења речи „сто“, а најмање успешни приликом откривања значења речи „брана“ (ниједан ученик није навео значење ове речи).

Када су у питању антоними ученици често пишу придеве или глаголе супротног значења иако су све подстицајне речи именице. На овом задатку, ученици су били најуспешнији приликом навођења антонима за реч „дан“, а најмање успешни приликом навођења антонима за реч „сетва“ (ниједан ученик није навео тачан антоним за наведену подстицајну реч).

Ученици су показали најлошије резултате приликом писања синонима. Наводили су синониме за мали број речи и често им је требало дуго времена да се присете одговарајућег синонима. На овом задатку, ученици су били најуспешнији приликом навођења синонима за реч „дом“, а најмање успешни приликом навођења синонима за речи „соба“ и „мета“ (ниједан ученик није навео синониме за наведене подстицајне речи).

Када су у питању метоними ученици су наводили пренесена значења за оне речи уз које се често наводи одређена стереотипна особина, нпр. пуж је спор, зец је брз итд. На овом задатку ученици су били најуспешнији приликом навођења пренесеног значења за реч „зец“ и „пуж“, а најмање успешни приликом навођења пренесеног значења за реч „злато“.

Утврђено је да: узраст има делимичан утицај на семантички израз глувих и наглувих ученика јер су ученици старијих разреда постигли боље резултате од ученика млађих разреда; да степен оштећења слуха има делимични утицај на семантички израз глувих и наглувих ученика јер су ученици са благим и умерено тешким оштећењем слуха постигли боље резултате од ученика са тешким и веома тешким оштећењем слуха; да успех из српског језика има делимичан утицај на семантички израз јер су ученици са оценама 5 и 4 из српског језика постигли боље резулта-

те од ученика са оценама 3 и 2 из српског језика; да пол ученика нема утицаја на семантички израз јер су ученици мушког и ученици женског пола постигли приближно исте резултате.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бугарски, Р., (1995): Увод у општу лингвистику, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
2. Димић Н., (2002): Методика артикулације, Дефектолошки факултет.
3. Димић Н., Исаковић Љ., (2006): Илустрација као стимуланс за развој речника ученика оштећеног слуха и ученика који чују, Београдска дефектолошка школа, Београд, 3, 1-23.
4. Dimić, N., Isaković, Lj. (2008). Comparison of the level of adoption of antonyms in hearing impaired children and regular hearing children, Verbal communication disorders-prevention, detection, treatment, (Ed. Sovilj M, Skanavis M), ISBN 978-86-81879-19-1, IEPSP, P.A.L.O., Patra, Belgrade, pp. 328-344.
5. Ђоковић С., (2004): Индивидуални третман код деце оштећеног слуха, Дефектолошки факултет, Београд.
6. Isaković, Lj, Kovačević, T. (2009). Neke specifičnosti semantike kod gluvih i nagluvih učenika, U knjizi: Istraživanja u specijalnoj edukaciji i rehabilitaciji, (Research in Special Education and Rehabilitation), Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Ed.: Dobrivoje Radovanović, Beograd, 313-331 CIDD, ISBN 978-86-80113-84-5, pp. 313-331.
7. Isakovic, Lj., Dimic, N., Polovina, V. (2011). The metonyms and deaf children, 1st International Conference on Foreign Language Teaching and Applied Linguistics, FLTAL 2011 Proceedings, May 5-7 2011 Sarajevo, International Burch University, Bosnia and Hercegovina, 758-764
8. Ковачевић Гавриловић В., (2002): Семантички однос антонимије у лексикону деце оштећеног слуха, Београдска дефектолошка школа, Београд, 1-2, 20-33.
9. Костић Ђ., Владисављевић С., Поповић М., (1983): Тестови за испитивање говора и језика, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
10. Кристал Д., (1996): Кембричка енциклопедија језика, Нолит, Београд.
11. Остојић С., (2004): Аудитивни тренинг и развој говора наглуве деце, Дефектолошки факултет, Београд.
12. Радоман В., (2003): Психологија језика и језичких поремећаја, Дефектолошки факултет, Београд.
13. Савић Љ., (1984): Методика учења говора глуве деце, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.

SEMANTIC SPECIFICITY OF EXPRESSION IN DEAF AND HARD OF HEARING STUDENTS

NADEŽDA DIMIĆ, MARIJETA MANDARIĆ,
LJUBICA ISAKOVIĆ

University of Belgrade,
Faculty of Special Education and Rehabilitation

SUMMARY

Hearing impairment causes a diverse range of consequences, the most profound of which is improper speech development. In addition to the impact on the development of speech and language skills, hearing impairment negatively affects the development of thinking. In the case of hearing impairment there are difficulties in developing certain mental functions such as notion, memory and cognitive thinking. Therefore, deaf and hard of hearing children have difficulties in adopting new words and connecting them with their meanings, as well as understanding semantic relations between words.

The overall aim of this research was to examine semantic specificity of expression in deaf and hard of hearing students of elementary school age. The specific goals were to examine the relationship between the semantic specificity of expression in deaf and hard of hearing students and students' age, sex, degree of hearing impairment and school grades in Serbian language.

The research sample consisted of 34 deaf and hard of hearing students between 4th and 8th grade attending „Stefan Decanski“ elementary school for deaf and hard of hearing students in Belgrade. What was used as the research instrument was Semantic test (Vladisavljevic).

The obtained results showed that students have difficulties in understanding and using some categories of words like homonyms, antonyms, synonyms and metonyms. When it comes to homonyms students usually know only one meaning, the most common one. When it comes to antonyms students often do not know appropriate noun of opposite meaning, and they resort to using adjectives or verbs of opposite meaning instead of nouns. Students weren't successful when they had to write synonyms of given words. When it comes to metonyms students showed understanding of alternate and metaphorical meanings of words that are often associated with stereotypical usage. It was determined that there is

a partial influence of age, degree of hearing loss and success in Serbian language subject in school on semantic expression in deaf and hard of hearing students of elementary school age. Correlation between students' sex and semantic expression has not been proven.

KEY WORDS: deaf and hard of hearing students, semantic expression, homonyms, antonyms, synonyms, metonyms